

Suçluluk Ölçeği'nin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin klinik olmayan örneklem ve depresyon örnekleminde yeniden değerlendirilmesi

Re-examining psychometric properties of the Turkish form of the Guilt Inventory in a non-clinical and depression sample

Burçin Akın¹, Bikem Hacıömeroğlu², Müjgan İnözü³

¹Arş.Gör., ²Doç..Dr., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye

²Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye

ÖZET

Amaç: Suçluluk, bireyin içsel değerlerine ve yargılarına ya da toplum tarafından benimsenmiş standartlara uyarak yaşamadığı ya da bunları ihlal ettiği durumlarda çıkan, güçlü, yoğun ve olumsuz bir duygu olarak tanımlanmaktadır. Bu araştırmanın amacı, Kugler ve Jones tarafından geliştirilmiş olan Suçluluk Ölçeği'nin faktör yapısını doğrulayıcı ve açıklayıcı faktör analizleri ile değerlendirmek ve oluşturulan Türkçe formun psikometrik özelliklerini depresyon tanısı almış klinik örnekleme ve sağlıklı örnekleme yeniden incelemektir. **Yöntem:**Araştırmanın örneklemini 448 üniversite öğrencisi, herhangi bir tanı almamış 107 sağlıklı kontrol ve depresyon tanısı almış 56 yetişkin oluşturmuştur. Katılımcılardan Suçluluk Ölçeği, Beck Depresyon Envanteri, Tikslenme Ölçeği-Revize Edilmiş Form ve Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri-Durumluk Kaygı Formu'ndan oluşan ölçek setini doldurmaları istenmiştir. **Bulgular:** Yapılan analizler ölçeğin orijinal formunun Türkiye örnekleminde istenir düzeyde çalışmadığına, bunun yerine 35 maddelik ve 3 alt ölçekli yeni formun Türk kültüründe daha iyi çalıştığına işaret etmektedir. Yapılan grup karşılaştırmaları ve korelasyon analizi sonuçları ölçeğin birleşen, ayırt edici ve ölçüt geçerliğinin tatmin edici düzeyde olduğunu göstermiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları, toplam madde korelasyonları ve Guttman iki yarım test güvenilirliği Türkçe formun orijinal formula kıyaslanabilir düzeyde güvenilirlik değerlerine sahip olduğuna işaret etmektedir. **Sonuç:** Yapılan analizler, Suçluluk Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Suçluluk Ölçeği, Depresyon, Geçerlik, Güvenirlik

SUMMARY

Object: In the most general sense, guilt is conceptualized as a strong, intense and negative emotion that quickly emerges when people do not live up according to internal values, judgements and social standards or violate them. The aim of the present study was to investigate the factor structure of Guilt Inventory that developed by Kugler and Jones with confirmatory and explanatory factor analyses and reevaluate the psychometric properties of the new Turkish form in depression and non-clinical samples. **Methods:** For this purpose, 448 university students, 107 healthy controls and 56 adults diagnosed with depression were asked to fill out the questionnaire set consisted of the Guilt Inventory, Beck Depression Inventory, Disgust Scale- Revised Form and The State-Trait Anxiety Inventory-State Anxiety Form. **Results:** According to the results, original form of Guilt Inventory did not work at the desired level in Turkish culture. Confirmatory and exploratory factor analyzes revealed that the new form with 35 items and 3 subscales works much more appropriately. The analyses of group comparison and correlations with other scales indicated that Turkish version of the Guilt Inventory had satisfactory convergent, divergent and criterion validity. Additionally, internal consistency, item-total correlations and Guttman split-half reliability coefficients showed that the Turkish form of Guilt Inventory had good reliability values which were comparable to the original version of the scale. **Discussion:** In conclusion, results revealed that the Turkish version of Guilt Inventory is a reliable and valid measurement tool.

Key Words: Guilt Inventory, Depression, Validity, Reliability

(*Klinik Psikiyatri* 2018;21:24-37)

DOI: 10.5505/kpd.2017.52523

GİRİŞ

Suçluluk, kişinin içsel değerlerine, yargılarına ya da inandığı toplumsal standartlara uygun yaşamadığını, bu değerleri ve standartları ihlal ettiğini düşündüğü durumlarda ortaya çıkan, oldukça güçlü ve yoğun bir duygu olarak tanımlanmaktadır (1). Freud'un nevrozu açıklama çabası sonucu köklerini ilk kez buradan alan suçluluk, psikodinamik bakış açısına göre, id ve egonun eylemlerinin süperegonun ahlaki standartlarıyla çatıştığı zaman ortaya çıkmaktadır (2). Evrimsel perspektife göre ise suçluluk, kişiyi diğer insanlardan koruma yönünde önemli bir rol oynayan, adaptif ve sosyal bir duygudur (3). Suçluluğun duygu düzenleme işlevi gördüğünü belirten alan yazına ek olarak, bu sosyal duygunun kişiyi suç teşkil eden davranışlardan koruduğu ve yararlı davranışlara yönlendirdiği yönünde açıklamalar sunan kuramlar da bulunmaktadır (4).

Suçluluk duygusu bireyler ve kurdukları ilişkiler için uyum sağlayıcı ve işlevsel olsa da, bu duygunun aşırı ve kronik düzeyde yaşanması durumunda bir takım sosyal ve duygusal uyum problemlerinin ortaya çıkabileceği ileri sürülmektedir (5). Suçluluğun psikopatoloji ile olan ilişkisini ilk formüle eden kuramlardan biri olan psikodinamik yaklaşım, suçluluğun melankoli, nevroz ve mazozizm gibi psikolojik sorunlarla olan ilişkisini vurgulamıştır (6). Bu ilk formülasyonun ardından, suçluluğun psikopatolojilerin gelişimi ve sürdürülmesindeki rolü daha kapsamlı olarak incelendiğinde bu duygunun başta travma sonrası stres bozukluğu (TSSB, 7,8,9), genellenmiş kaygı bozukluğu (10), sosyal fobi (11) obsesif-kompulsif bozukluk (12,13) ve yeme bozuklukları (14,15) olmak üzere birçok psikopatoloji ile ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (16).

Bu psikopatolojilere ek olarak, suçluluğun majör depresyon bozukluğu (MDB) tanısını diğer psikopatolojilerden ayırt eden en temel belirtilerden biri olduğu bilinmektedir (17). Depresyonda davranışsal, bilişsel, duygusal ve fizyolojik belirtilere suçluluk duyguları da yoğun bir şekilde eşlik etmektedir. Bu sebeple de diğer pek çok psikopatolojiden farklı olarak depresyon değerlendirme ölçeklerinde (18,19) ve depresyonu betimleyen tanı

kriterlerinde (20,21,22) yoğun suçluluk duygusu tanı kriterlerinden biri olarak yer almaktadır. Bu unsurla paralel olarak, Beck tarafından geliştirilmiş olan depresyonun bilişsel modelinde de (23) kişinin kendisiyle ilgili olumsuz uğraşısının ve bu uğraş üzerinde temellendirilen suçluluk duygusunun bozukluğun gelişimi ve sürdürülmesinde önemli bir yeri olduğu belirtilmektedir (23,24,25,26). Bu nedenle, suçluluğu objektif olarak değerlendirecek kapsamlı ölçüm araçları hem bozukluğun seyrinin değerlendirilmesinde hem de uygulanan müdahale programlarının etkinliğinin değerlendirilmesinde önemli bir işlev üstlenmektedir.

Suçluluğu değerlendiren bazı ölçüm araçları klinisyenlerin hastalarının kendilerini "suçlu" ya da "suçsuz" hissedip hissetmediklerini öznel olarak puanlamasına dayanmaktadır (1). Bazı ölçüm araçları ise tek başına suçluluğu ölçmek yerine suçlulukla kavramsal olarak örtüşen yanları bulunan utanç gibi kavramları da ölçmektedir. Tarihsel olarak bakıldığında bu iki kavramın, aslında birbirlerinden farklı kavramlar olmalarına rağmen, birbirleriyle eş anlamlı olarak kullanıldığı ve genelde tek bir yapı gibi algılandığı görülmektedir (27,28). Utanç, kişinin doğrudan kendisine yönelik cezalandırıcı ve yargılayıcı yönelimi olan bir duygu iken, suçluluk doğrudan kişinin kendisine yönelik değerlendirmesinden ziyade belirli bir davranışına yönelik bir yargılamadan doğan bir duygudur ve utanç duygusuna kıyasla kişide yarattığı duygu yoğunluğu daha hafiftir (29,30). Suçluluk ve utancı birlikte değerlendiren ve ilgili alan yazında en yaygın olarak kullanılan ölçüm araçları sıfat tarama listeleri ve senaryo temelli bir ölçüm aracı olan Test of Self-Conscious Affect'dir (TOSCA, 31). Kavramsal olarak birbirleriyle bu denli karıştırılan iki yapının birlikte değerlendiriliyor olması ile ilişkili olarak, Lewis (29) sıfat tarama listelerinin suçluluk ve utanç gibi iki farklı yapıyı birbirinden ayırmakta yetersiz kaldığını ileri sürmüştür. TOSCA kullanılarak yapılan bazı çalışmalar da klinik ve normal örneklemin suçluluk puanları açısından birbirinden farklılaşmadığına işaret etmiştir (aktaran 30,pp.1366,32). Bu sonuçlar bize suçluluğun psikopatolojik olmayan doğasına yönelik çıkarsamada bulunma fırsatı vermesine rağmen, kullanılan ölçüm araçlarının başta yapı geçerliği olmak üzere bir dizi sınırlılığı bulunduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle, bu ölçekler kullanılarak

yapılan araştırmaların sonuçları yorumlanırken suçluluk ve utanç duygusunun ayırt edilememesinin bir kısıtlılık olarak dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir (33).

Ülkemizde suçluluğu değerlendirmek üzere geliştirilmiş olan ölçeklerde de benzer bir eğilim olarak suçluluk ve utanç kavramları bir arada ele alınmaktadır. Örneğin, Şahin ve Şahin (34) tarafından geliştirilmiş olan Suçluluk ve Utanç Ölçeği, belli durumlarda yaşanan ve depresyon ile ilişkili olduğu öne sürülen suçluluk ve utanç duygularını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Görüldüğü üzere suçluluk, alan yazınında çoğunlukla utanç ile birlikte çalışılmıştır. Bu durumun yarattığı geçerlik problemlerinin yanı sıra bahsi geçen ölçüm araçları genellikle belirli bir bağlamdaki durumluk suçluluk duygusunu ölçme eğilimi taşımaları nedeniyle de bazı kısıtlılıklara sahiptir.

Alanda var olan suçluluk ölçümlerindeki kısıtlılıkları göz önünde bulundurarak, Kugler ve Jones (35), 45 maddelik Suçluluk Ölçeği'ni (SÖ) geliştirmişlerdir. Bu ölçeğin, suçluluğu sürekli suçluluk, durumluk suçluluk ve ahlaki standartlar olacak şekilde çok yönlü olarak ele aldığı, bu nedenle belli bir duruma özgü olmayan, daha evrensel ahlaki kodların değerlendirmesine de fırsat verdiği belirtilmektedir. Ölçeğin dilimize adaptasyonu, Altın (36) tarafından yapılmış, 45 maddelik orijinal formunda üç faktöre dağılan maddeler aynen korunarak psikometrik özellikleri incelenmiştir. Bu araştırmada ölçeğin geçerlik analizleri Clark Beck Obsesif Kompulsif Envanteri ile belirlenen yüksek ve düşük OKB risk grupları üzerinden yürütülmüştür. Hedef Dönüştürme Analizi (Target Rotation) kullanılarak Kanada ve Türk örneklemelerinden toplanan veri karşılaştırılmış ve uyum endekslerinin ve faktörleri oluşturan madde dağılımının iki kültürde büyük örtüşme gösterdiği bulunmuştur. Bu nedenle 45 maddelik orijinal formun Türk örnekleminde aynen korunarak kullanılmasına karar verilmiş ve ölçeğin kullanıldığı diğer çalışmalarda da (37) bu çalışmadan elde edilen geçerlik ve güvenilirlik değerleri kullanılmıştır. Ancak ölçeğin ilk adaptasyon çalışmasında, örneklem sağlıklı üniversite öğrencilerinden oluşmuş ve ölçeğin faktör yapısı doğrulayıcı ve açıklayıcı faktör analizi kullanılarak test edilmemiştir. Ayrıca, ölçek puanlarının herhangi bir tanı almış klinik

örneklem ile sağlıklı örneklem arasında anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmemiştir. Bütün bu nedenlerle mevcut araştırmada depresyon tanısı almış klinik grup dahil edilerek ölçeğin faktör yapısının yeniden incelenmesi hedeflenmiştir. Klinik örneklem olarak depresyon grubunun seçilme sebebi ise diğer psikopatolojilerden farklı olarak suçluluğun MDB için tanı kriterlerine de dahil edilmiş güçlü bir duygusal bileşeni olmasıdır.

Suçluluğun patolojilerle olan ilişkisi değerlendirildiğinde, özellikle depresif belirtilerin gelişimi ve sürdürülmesinde önemli bir duygusal bileşen olduğu bilinmesine rağmen suçluluğa dair ülkemizde yapılmış olan araştırma sayısı son derece kısıtlıdır. Bu çalışmada, SÖ'nün faktör yapısının doğrulayıcı ve açıklayıcı faktör analizleri ile yeniden incelenmesi hedeflenmektedir. Ardından oluşturulan Türkçe formun psikometrik özelliklerinin depresyon tanısı almış klinik örnekleminde yeniden incelenmesi amaçlanmaktadır. Ölçeğin Türk kültürüne en iyi uyacak hale dönüştürülmesi ve ülkemizde suçluluk ile ilgili olarak yapılacak araştırmalar için kullanılabilir hale getirilmesi ise en temel hedeflerdendir.

YÖNTEM

Örneklem: Araştırmanın örneklemini üç ayrı gruptan oluşmuştur: (1) SÖ'nün orijinal faktör yapısının Türk örnekleminde elde edilen veri ile ne derece örtüştüğünü değerlendirmek amacıyla herhangi bir klinik tanı almamış 448 üniversite öğrencisinin oluşturduğu üniversite örneklemini, (2) grup karşılaştırmalarını ve diğer geçerlik özelliklerini değerlendirmek amacıyla veri toplanan, herhangi bir klinik tanı almamış 107 yetişkin katılımcıdan oluşan sağlıklı kontrol grubu, (3) depresyon tanısı almış 56 katılımcıdan oluşan klinik örneklem.

SÖ'nün faktör yapısını değerlendirmek amacıyla veri toplanan Gazi Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde okuyan toplam 448 katılımcıdan, 385'i kadın (% 85.9)'dır. Yalnızca bir katılımcı cinsiyetini belirtmemiştir. Katılımcıların yaş aralığı 18 ile 33 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 20.25 yıldır (S = 1.83). Katılımcıların % 98'i (n = 439) bekâr olduğunu, % 2'si ise (n = 9) evli veya birlik-

te yaşadığını bildirmiştir.

Ölçeğin geçerlik özelliklerini değerlendirmek amacıyla, Gazi Üniversitesi'nde çalışan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan yaş ortalaması 33.48 yıl (S=9.87) olup, % 68'i (n=72) kadın olan toplam 107 yetişkin katılımcıdan veri toplanmıştır. Katılımcıların % 53.2'si (n=57) bekâr, % 42'si (n=45) evli, % 3.7'si (n=4) boşanmış, % .9'u (n=1) dul olduğunu belirtmişlerdir.

Klinik örneklem grubu için, Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi (GATA) Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalına başvuran, DSM-IV tanı ölçütlerine göre MDB tanısı alan (n=56) olgular çalışmaya katılmıştır. Depresyon tanısı alanların 15'i (%26.8) kadın, 41'i (%73.2) erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması 37.27 yıl (S=9.34) olarak bulunmuştur. Veri toplama aşamasında, katılımcıların 19'u (%33.9) yatılı olarak; 37'si (%66.1) ise ayakta tedavilerine devam ettiklerini belirtmişlerdir. Görüşmede olgular Eksen-I Tanıları İçin Yapılandırılmış Klinik Görüşme Formu (Structured Clinical Interview for DSM-IV Axis-I Disorder) (SCID-I) ile değerlendirilmiştir. Araştırmaya dâhil edilme kriterleri; depresyon tanısı almış olmak, eğitim seviyesinin testleri alabilecek düzeyde olması, 18-65 yaş aralığında yer almak ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul etmek olarak belirlenmiştir. Araştırma dışı kalma kriterleri ise; organik ruhsal bozukluk öyküsü olması, alkol ve madde kötüye kullanımı ya da bağımlılığı olması, şizofreni, sanrısız bozukluk, şizoaffektif bozukluk, şizofreniform bozukluk, kısa psikotik bozukluk, bipolar bozukluk ve psikotik özellikli depresyon öyküsü veya tanısı olması, çalışmayı tamamlamadan ayrılmak isteme olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Eksen I Bozukluklar İçin Yapılandırılmış Klinik Görüşme Formu (SCID). SCID Eksen I tanılarının klinik görüşme ile değerlendirildiği ve DSM-IV tanı ölçütlerine göre yapılandırılmış bir görüşme formudur (38). Daha sonra DSM-IV-TR'ye göre tanısal görüşme formuna çevrilen bu formun (39) Türkçe'ye uyarlanması Çorapçıoğlu ve arkadaşları (40) tarafından yapılmıştır.

Beck Depresyon Envanteri (BDE). BDE, depresyonun duygusal, somatik, bilişsel ve motivasyonel belirtilerini ölçme amacıyla geliştirilmiş 21 maddelik bir ölçektir (19). Ölçeğin Türkçeye iki farklı adaptasyonu yapılmıştır (41,42). Her iki formun da geçerlik ve güvenilirlik değerlerinin benzer olduğu ve orijinal formu ile tutarlı geçerlik ve güvenilirlik değerlerine sahip olduğu bulunmuştur.

Suçluluk Ölçeği (SÖ). SÖ, sürekli suçluluk, durumluk suçluluk ve ahlaki standartlar olmak üzere 3 alt ölçüğe sahip, 5'li Likert tipi sorulardan oluşan 45 maddelik bir ölçektir (35). Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik değerlerinin istatistiksel olarak kabul edilebilir değer aralığında olduğu belirtilmiştir. Cronbach Alfa katsayısı .81 ve .89 arasında değişiklik göstermektedir. İki haftalık aralıklarla ve 36 hafta yapılan test-tekrar test ölçümü ile test-tekrar test güvenirliliği değerlendirilmiştir. Ahlaki standartlar alt ölçüğü için 10. haftada ve 36. haftada alınan ölçümler istikrarlıdır ve değerleri sırasıyla .81 ve .77'dir. Sürekli suçluluk alt ölçüğünün test-tekrar test korelasyonları durumluk suçluluk alt ölçüğü test-tekrar test korelasyonlarından daha yüksek bulunmuştur. Sürekli suçluluk alt ölçüğü için bu değerler sırasıyla .72 ve .75'dir. Durumluk suçluluk alt ölçüğü için ise .56 ve .58'dir. Ölçeğin diğer suçluluk ve utanç ölçümleriyle anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu da bilinmektedir (35). Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Altın (36) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayıları; sürekli suçluluk için .90, durumluk suçluluk için .86 ve ahlaki değerler için .78 olarak bulunmuştur. Tüm ölçüğün iç tutarlık katsayısı ise .91 bulunmuştur. Test tekrar test güvenirlilik katsayıları ise tüm ölçek için .77, sürekli suçluluk için .74, durumluk suçluluk için .82 ve ahlaki değerler için .83 olarak bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin ayırt edici geçerliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğu belirtilmiştir. Yapılan Hedef Dönüştürme Analizi ile de ölçeğin faktör yapısının orijinal ölçekle uyuma gösterdiği bulunmuştur.

Tiksinme Ölçeği-Revize Edilmiş Form (TÖ-R). Tiksinme Ölçeği hayvanlar, ölüm, yaralanma, vücut salgıları, hijyen, yiyecekler ve seks gibi tiksinme tepkisini ortaya çıkaran uyarıcılara yöneltilen tiksinme tepkilerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir (43). Olatunji ve arkadaşları (44) tarafından revize edilen ölçeğe 2008 yılında (45) son formu ve-

rilmiştir. Son form 27 maddeden oluşmaktadır ve maddeler 5li Likert tipindedir. Ölçekten alınan puanların artması yüksek tikslenme duyarlılığına işaret etmektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması İnözü ve Eremsoy (46) tarafından yapılmış ve değerler orijinal form ile karşılaştırılabilir nitelikte bulunmuştur.

Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE). Ölçek durumluk kaygı ve sürekli kaygı olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır (47). Her bir alt boyut 20 maddeden oluşmaktadır ve her iki alt ölçekten elde edilen puanlar 20 ile 80 arasında değişmektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlik güvenilirlik çalışması Öner (48) tarafından yapılmış ve kabul edilebilir değerlere sahip olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada sadece Durumluk Kaygı alt ölçeği kullanılmıştır.

İşlem: Çalışmanın yürütülebilmesi için ilgili etik kurullardan izin alındıktan sonra öncelikle klinik grubunun belirlenebilmesi amacıyla SCID kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Psikiyatrist tarafından yapılan bu görüşmeler ardından MDB tanısı alan ve eş tanısı bulunmayan gönüllü katılımcılar araştırmaya dâhil edilmiştir. Üniversite örneklemine sınıf duyuruları şeklinde ulaşılmış, gönüllü katılımcıların sınıf ortamında ölçek setini doldurmaları istenmiştir. Öğrenci katılımcılara katılımları karşılığında psikoloji bölümünden aldıkları bir ders için bir puan verilmiştir. Sağlıklı kontrol grubu için ise katılmayı kabul eden araştırmacılara ölçek seti kapalı bir zarf ile ulaştırılmış ve aynı şekilde geri alınmıştır. Ölçek setini doldurmak yaklaşık 30-35 dakika almıştır. Sıra etkisini kontrol etmek amacıyla ölçek setlerindeki ölçekler farklı sırada düzenlenmiştir. Hem klinik grupta hem de sağlıklı kontrol grubunda katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır ve katılımcılara herhangi bir katılımcı payı verilmemiştir.

BULGULAR

Geçerlik Yapı Geçerliği. SÖ'nün orijinal versiyonu 45 maddeden ve 3 alt ölçekten oluşmaktadır. Sürekli suçluluk alt ölçeğinde 20, Durumluk suçluluk alt ölçeğinde 10, Ahlaki Standartlar alt ölçeğinde ise 15 madde bulunmaktadır (35). İlk olarak, SÖ'nün orijinal üç faktörlü yapısını Türk örnekleminde toplanan veri üzerinden doğrula-

mak amacıyla, Analysis of Moment Structures (AMOS) programı kullanılarak Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. DFA'da, modelin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermek için ki kare değerinin anlamsız çıkması beklenmektedir. Fakat ki kare değeri örneklem sayısına oldukça duyarlıdır. Bu nedenle örneklem sayısı büyük olduğu durumlarda χ^2/sd oranının 2, 3 ve hatta 5 olması modelin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir. En çok kabul gören değer ise $\chi^2/sd < 3$ tür. Ayrıca CFI, GFI, AGFI ve NFI değerlerinin .90 ve üzerinde olması ve RMSEA değerinin ise .08'in altında olması beklenmektedir (49).

DFA sonuçları, orijinal ölçeğe ait üç faktörlü yapının Türk örnekleminde toplanan verilere ait uyum indekslerinin kabul edilebilir değer aralıklarının uzağında olduğunu göstermiştir (Model 1) ($\chi^2/df = 3.08$ AGFI=.73, GFI=.75, CFI=.80, NFI = .73, RMSEA = .07, $p < .001$). Her ne kadar χ^2/sd ve RMSEA değerleri kabul edilebilir sınırlarda olsa da AGFI, GFI, CFI ve NFI uyum indeksleri ölçeğin orijinal üç faktörlü yapısının ve bu yapıya ilişkinin madde dağılımının Türk kültüründe yeterince iyi çalışmadığını göstermiştir. Buradan hareketle, açımlayıcı faktör analizi yapılarak SÖ'nün Türk kültürüne uygun faktör ve madde dağılımının keşfedilmesi ve doğrulanması gerekli görülmüştür.

Açımlayıcı Faktör Analizi. SÖ'nün faktör yapısını ve maddelerin bu faktörlere nasıl dağıldığını belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi oblimin dönüştürme ile temel bileşenler analizi (Principal Component Analysis) uygulanmıştır. Analizlerde, KMO indeksinin .93, Barlett's Ki-Kare değerinin (10214) anlamlı ($p < .001$) bulunması toplanan verinin açımlayıcı faktör analizi için uygun olduğunu göstermiştir. Faktör sayısı belirlenirken eigenvalue değeri 1'den büyük olanlar ve scree plot tablosu birlikte değerlendirilmiştir. Orijinal ölçekle tutarlı olarak, eigenvalue değeri 1 den büyük olan ve scree plot tablosundaki kırılmalarla desteklenen 3 faktör olduğu görülmüştür. Bu 3 faktör toplam varyansın % 44.3'ünü açıklamıştır. SÖ'nün orijinal yapısında yer alan 45 maddenin faktör analizindeki dağılımı, içerikleri ve faktör yükleri aşağıdaki tabloda (Tablo 1) gösterilmiştir. .30'un altındaki faktör yüklerine tabloda yer verilmemiştir.

Tablo 1: SÖ'ye ilişkin açımlayıcı faktör analizi sonuçları

Maddeler	Faktör 1 (Sürekli)	Faktör 2 (Durumluk)	Faktör 3 (Ahlaki Standartlar)
26. Sık sık derin bir pişmanlık duyarım.	.83		
8. Geçmişimde derinden pişmanlık duyduğum bir şey var.	.83		
41. Geçmişimde çok pişmanlık duyduğum hiçbir şey yok.	.81		
21. Bazen, geçmişte yaptığım bazı şeyleri düşündüğümde çok rahatsız oluyorum.	.80		
27. Geçmişte yaptığım şeylere dair çok endişelenirim.	.79		
6. Hiçbir zaman çok büyük bir vicdan azabı ya da suçluluk hissetmedim.	.78		
20. Hatırlayabildiğim kadarıyla suçluluk ve pişmanlık hayatımın bir parçası olmuştur.	.76		
14. Eğer hayatımı yeni baştan yaşayabilseydim, birçok şeyi farklı şekilde yapardım.	.73		
29. Hayatımda yapmış olmaktan ötürü pişmanlık duyduğum çok az şey var.	.73		
9. Sıklıkla, yaptığım bir şeyde n dolayı kendimden nefret ederim.	.72		
12. Yaptığım bir şeyden dolayı sıklıkla kendimle ilgili hoşnutsuzluk yaşarım.	.67		
43. Eğer yaptığım şeyleri yapmasaydım, son zamanlarda hayatım çok daha iyi olabilirdi.	.66		
2. Hayatımda birçok hata yaptım.	.65		
33. Şu anda kendimi, yaptığım hiçbir şeyden ötürü, özellikle suçlu hissetmiyorum.	.61		
36. Bir şekilde geriye dönüp son zamanlarda yanlış yaptığım bazı şeyleri düzeltebilmek için her şeyimi verirdim.	.59		
23. Hayatım boyunca çok fazla hata yaptığımı düşünmüyorum.	.58		
34. Bazen, yanlış yaptığımı inandığım şeyler hakkında düşünmekten kendimi alıkoyamıyorum.	.57		
5. Eğer bazı şeyleri yeniden yapabilseydim, omuzlarımdan büyük bir yük kalkardı.	.56		
37. Yakın geçmişimde, değiştirmek isteyeceğim en azından bir şey var.	.56		
16. Son zamanlarda, çok pişman olduğum bir şey yaptım.	.53		
44. Eğer hayatıma yeniden başlayabilseydim, ya hiç ya da çok az şeyi değiştirdim.	.51		
32. Yaptığım şeylerle ilgili asla endişelenmem; çünkü hayat zaten bir şekilde devam eder.	.45		
31. Bazen, geçmişte yaptığım şeylerden dolayı yemek yemekte zorlanıyorum.	.38		
40. Suçluluk benim için özel bir problem değildir.	.31		
10. Ebeveynlerim bana karşı çok katıydılar.			
42. Ahlaki değerlerin kesin olduğuna inanıyorum.		.84	
25. Ahlaki değerlerime uygun yaşamak için güçlü bir istek duyuyorum.		.80	
3. Her zaman, bir dizi kesin ahlaki etik ilkelere, kuvvetle inanmışımdır.		.74	
13. Doğru ve yanlışla ilişkin fikirlerim oldukça esneklerdir.		.67	

SÖ'nün orijinal formunda durumluk suçluluk alt ölçeği (4,16,17,19,30,33,36,37,43,45), sürekli suçluluk alt ölçeği (2,5,6,8,9,10,12,14,20,21,23,26,27,29,31,34,35,40,41,44) ve ahlaki suçluluk alt ölçeği (1,3,7,11,13,15,18,22,24,25,28,32,38,39,42) yer almaktadır. Tablo 1'de görülebileceği üzere, orijinal form ve Türkçe form arasında alt ölçekler ve madde dağılımında büyük oranda örtüşme olmakla birlikte bazı farklılıkların olduğu da dikkat çekmektedir.

İlk olarak, 10., 11. ve 22. maddelerin her 3 alt boyut için de .30'un altında faktör yüklenmeleri görülmüştür. Bu maddelerin alt ölçeklerden herhangi birine kararlı bir biçimde yüklenmemesi (tüm alt boyutlarda .30 altında değerler) ve communalities değerlerinin .10'un altında olması, SÖ'nün Türkçe versiyonunda yer almamaları gerektiğini istatistiksel olarak göstermiştir (50,51). Ayrıca bu üç maddenin içerikleri araştırma ekibi tarafından dikkatle incelenmiş ve görünüş geçerliği açısından doğrudan durumluk, sürekli veya ahlaki suçlulukla ilişkili olmayabilecekleri sonucuna varılmıştır (Örn: madde 10: Ebeveynlerim bana karşı katıydılar).

SÖ'nün orijinalinde sürekli suçluluk alt ölçeğinde yer alan 35. madde (Hiçbir zaman uyumakta zorlanmam), Türkçe formda durumluk suçlulukta yer almıştır (Bkz. Tablo 1). Maddenin içeriğine bakıldığında uyku üzerinden suçluluğa ilişkin oldukça dolaylı bir ölçüm almayı hedefleyen bir madde olduğu düşünülmüştür. Uyku problemlerinin suçluluk dışında ve ötesinde çok sayıda nedeni olabilir. Dolayısıyla bu maddenin doğrudan suçluluk yapısına ilişkin bir madde olmayabileceği düşünülmüştür. Hem içerik hem de orijinal formdaki farklı bir dağılım göstermesi nedeniyle Türkçe formdan 35. maddenin de çıkarılmasına karar verilmiştir. Benzer şekilde orijinal ölçekte ahlaki suçluluk alt ölçeğinde yer alan 32. madde (Yaptığım şeylerle ilgili asla endişelenmem; çünkü hayat zaten bir şekilde devam eder) Türkçe versiyonda sürekli suçluluk alt ölçeğinde yer almıştır (Bkz. Tablo 1). Madde içeriğinin doğrudan suçluluk ile ilişkili olmayabileceği ve orijinalden farklı bir alt ölçekte yer alması nedeniyle 35. madde gibi 32. maddenin de ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir.

Son olarak, ölçeğin orijinal formunda durumluk

suçluluk alt ölçeğinde yer alan 16.,33.,36.,37.ve 43. maddeler Türkçe formda sürekli suçluluk alt ölçeğinde yer almıştır (Bkz. Tablo 1). İstatistiksel olarak bu maddelerin faktör yükleri sürekli suçluluk alt ölçeğinde olduklarını gösterse de orijinal formla tutarsız olmaları nedeniyle madde içerikleri incelenmiştir. Madde içeriklerinde "son zamanlarda" ve "yakın geçmişte" ifadelerinin bulunduğu dikkat çekmiştir. SÖ'de durumluk suçluluk alt ölçeğinin kişilerin mevcut durumda, başka bir deyişle "şu anda" ki suçluluk duygusunu ölçmektedir. Sürekli suçluluk alt ölçeği ise daha genel ve sürekli özellikli suçluluk duygularını ölçmektedir. Yukarıda sözü edilen 5 maddenin içeriğinde yer alan "son zamanlarda" ve "yakın geçmişte" ifadelerinin sürekli suçluluk ile durumluk suçluluğu birbirinden ayırma konusunda zorluk yaratabilecek ifadeler olduğu düşünülmüştür. Örneğin, sürekli suçluluk duygusu yüksek olan bir kişi son zamanlarda da suçlu hissediyor olabilir. Öte yandan, "son zamanlarda" ve "yakın geçmişte" ifadelerinin ne kadarlık bir zaman dilimine denk geldiği açık değildir. Bu ifadeler bazı katılımcılara son birkaç günü, bazılarına son birkaç ayı bazılarına ise son birkaç yılı düşündürmüş olabilir. Bir diğer açıklama olarak kültürel olarak bu maddelerin Türk örneğinde farklı anlaşılabilir veya yorumlanmış olma olasılığında söz edilebilir. Nitelikli bir ölçüm aracında yer alması gereken maddelerin sorduğu soruyu açık, anlaşılır ve doğrudan sormasının gerekliliği bilinmektedir (Savaşır, 1994). Dolayısıyla, içerik olarak hem sürekli hem durumluk suçluluğa girebilecek bu maddeler, orijinal ölçekle tutarlı bir şekilde dağılmaları da dikkate alınarak Türkçe formdan çıkarılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizine göre ölçekten çıkarılan toplam 10 maddenin ardından, SÖ Türkçe form 3 alt ölçekten ve 35 maddeden oluşan bir ölçüm aracı olarak ele alınmıştır. SÖ Türkçe formun alt ölçekleri; durumluk suçluluk (4,17,19,30,45), sürekli suçluluk (2,5,6,8,9,12,14,20,21,23,26,27,29,31,34,40,41,44) ve ahlaki suçluluk (maddeler: 1,3,7,13,15,18,24,25,28,38,39,42). Son olarak ölçeğin Türkçe formunun faktör yapısı yapısal eşitlik modelleriyle (AMOS programı kullanılarak) test edilmiştir. Yapılan doğrulayıcı faktör analiz sonuçları ölçeğin 35 maddelik yeni formunun uyum indekslerinin (Model 2) 45 maddelik orijinal forma göre yapılan modelin indekslerine göre daha iyi

indekslere sahip olduğunu göstermekle birlikte model 2 ye ait indeks değerleri bir dizi düzeltmeye ihtiyaç duyulduğuna da işaret etmiştir ($\chi^2/df = 2.97$ AGFI=.78, GFI=.81, CFI=.85, IFI=.86, RMSEA=.07, $p<.001$). Aynı faktörde yüklenen ölçek maddeleri arasında önerilen modifikasyonlar (12-9 [$\chi^2 = 70.14$]; 41-8 [$\chi^2 = 60.12$]; 14-5 [$\chi^2 = 58.35$] doğrultusunda yapılan düzeltmeler neticesinde model uyum indeksi daha iyi bir düzeye çekilmiş ve 35 maddelik üç faktörlü yapı doğrulanmıştır (Model 3) ($\chi^2/df = 2.63$ AGFI=.81, GFI=.83, CFI=.88, IFI=.88, RMSEA=.06, $p<.001$). Bu sonuçlar, 35 maddeli 3 alt boyutlu yapının Türk kültürü için daha uygun olduğunu desteklemektedir (Bkz. Şekil 1).

Birleşen ve ayırt edici geçerlikler. Ölçeğin birleşen ve ayırt edici geçerlik analizleri depresyon tanısı almış klinik örneklem üzerinden yürütülmüştür. Ölçeğin birleşen ve ayırt edici geçerliğini değerlendirmek için SÖ'nün BDE, DSKE- Durumluk Kaygı Formu ve TÖ-R ile olan korelasyonları incelenmiştir. Tablo 2'de görüldüğü üzere, SÖ toplam puanı BDE toplam puanı ($r=.46$, $p<.01$) ve Durumluk Kaygı alt ölçek puanı ($r=.41$, $p<.01$) ile anlamlı ve pozitif yönde ilişki göstermiştir. SÖ alt ölçeklerinin depresyon belirtisi şiddeti olan ilişkisi incelendiğinde ise sadece Durumluk Suçluluk ($r=.54$, $p<.01$) ve Sürekli Suçluluk ($r=.33$, $p<.05$) BDE ile anlamlı düzeyde ilişki gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca Durumluk Suçluluk ($r=.30$, $p<.05$) ile Ahlaki Standartlar ($r=.37$, $p<.01$) alt ölçekleri Durumluk Kaygı alt ölçek puanı ile anlamlı ve pozitif yönde korelasyon göstermiştir. Bu sonuçların, ölçeğin Türkçe formunun bileşen geçerliğini destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir.

SÖ'nün ayırt edici geçerliğini değerlendirmek için korelasyon katsayıları incelendiğinde, SÖ toplam puanının ($r=-.05$) ve alt ölçeklerinin (-.13 ile .02 arasında değişen korelasyon katsayıları) TÖ-R ile anlamlı bir ilişki göstermediği bulunmuştur. Suçluluk ve Tiksinme Ölçeği'nin farklı yapıları ölçtüğü göz önünde bulundurulduğunda, iki ölçüm aracı arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmamış olmasının SÖ'nün ayırt edici geçerliğini desteklediği düşünülmektedir.

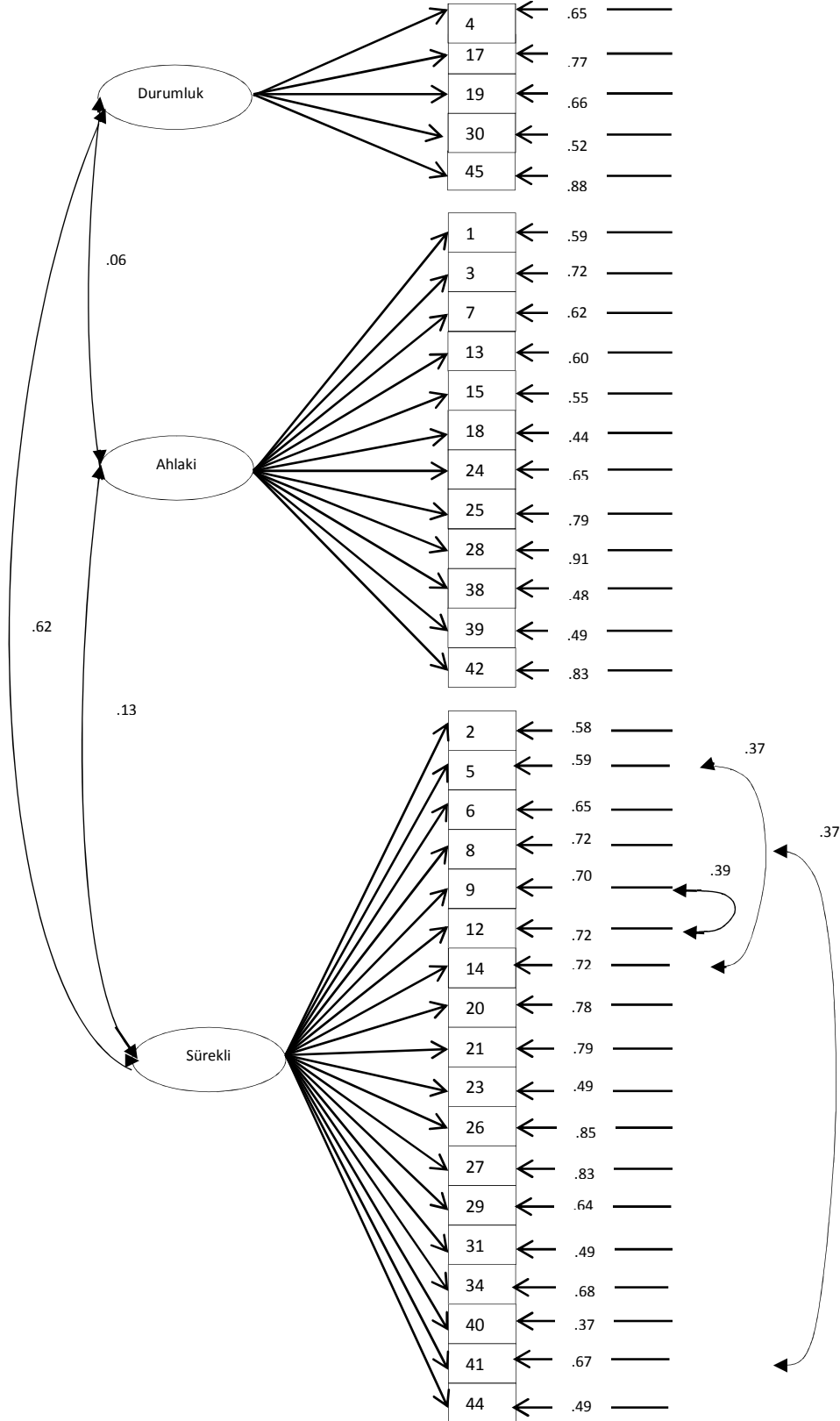
Ölçüt Geçerliliği. SÖ'nün ölçüt geçerliğini değerlendirmek için herhangi bir klinik tanı almamış

sağlıklı kontrol grubu ($n=107$) ile depresyon tanısı almış klinik örneklem ($n=56$) kullanılmıştır. Sağlıklı yetişkin örneklem ile depresyon tanısı almış örneklemin SÖ toplam puanı açısından farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için Bağımsız Gruplar için tek yönlü T-test, SÖ alt ölçek puanları açısından farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için de tek yönlü Çoklu Varyans Analizleri (MANOVA) yapılmıştır.

T-test analizini yürütmeden önce varyansların homojenliği test edilmiş ve Levene testinin anlamsız çıktığı görülmüştür ($p=.49$). Levene testinin anlamsız çıkması iki grup arasındaki varyansın homojen olduğuna işaret etmektedir. Analiz sonuçları, depresyon tanısı almış kişilerin SÖ'den aldıkları toplam puanın ($X=120.80$, $S=13.90$) sağlıklı yetişkin grubundan ($X=98.01$, $S=13.21$) anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermektedir ($t[161]=10.27$, $p<.001$, %95 CI [18.40,27.16]). SÖ'nün alt ölçek puanlarını karşılaştırmak için yapılan MANOVA sonuçları değerlendirildiğinde, ölçeğin bütün alt ölçek puanlarının depresyonu olan ve olmayan kişilerde başarılı bir şekilde ayrışabildiği görülmüştür [Wilks' $\lambda=.55$, $F(3,159)=43.04$, $p<.001$]. Bonferroni düzeltmesi yapılmış ($0.05/3 = 0.01$ anlamlılık düzeyi kullanılmıştır) analiz sonuçlarına göre, depresyon tanısı almış grubun tanı almamış gruba göre sürekli suçluluk [$F(1,161) = 53.21$, $p = .000$, $\eta_p^2 = .25$], durumluk suçluluk [$F(1,161) = 95.98$, $p = .000$, $\eta_p^2 = .37$] ve ahlaki standartlar [$F(1,161) = 15.13$, $p = .000$, $\eta_p^2 = .09$] alt ölçeklerinden anlamlı olarak daha yüksek puanlar aldığı bulunmuştur.

Güvenirlilik

Herhangi bir tanı almamış 448 kişilik üniversite örneklemini kullanarak yapılan güvenirlik analizlerine göre; SÖ'nün toplam puan için iç tutarlılık katsayısı .91, sürekli suçluluk, durumluk suçluluk ve ahlaki standartlar alt ölçekleri için ise sırasıyla .93, .82 ve .87 olarak bulunmuştur. Tüm bu değerler, SÖ'nün toplam ve alt ölçekler için iç tutarlılığının oldukça tatmin edici düzeyde olduğunu göstermektedir. Depresyon tanısı almış klinik örneklem için bakıldığında ise iç tutarlılık değerlerinin tüm ölçek için .79, durumluk suçluluk için .67, sürekli suçluluk için .88, ahlaki standartlar alt ölçeği için ise .61

Şekil 1. SÖ'nün 35 Maddelik 3 Faktörlü Yapısına İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

olduğu görülmüştür. Bu bulgunun SÖ'nün klinik örnekleme'deki güvenilirliğine dair ipuçları sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. SÖ'nün Madde-Toplam Korelasyonları tüm ölçek için .10 ile .76, sürekli suçluluk için .41 ile .84, durumluk suçluluk için .65 ile .87, ahlaki standartlar için ise .39 ile .84 arasında değişmektedir. Ayrıca, ölçeğin toplam puanının Guttman iki yarım test güvenilirliği .93 olarak bulunmuştur. 18 maddeden oluşan ölçeğin ilk yarısı için Cronbach alfa korelasyonu .85 iken, 17 maddeden oluşan ikinci yarısı için de bu değer .82'dir. Tüm bu değerlerden anlaşıldığı üzere ölçeğin güvenilirlik değerleri kabul edilebilir düzeydedir.

TARTIŞMA

Suçluluk duygusunun ölçülmesi zor bir duygu olması nedeniyle, birçok psikolojik belirtinin devamlılığında ve semptomlarının şiddetlenmesinde önemli bir rol oynamasına rağmen, bu alanda yürütülmüş görgül araştırmaların sayısının son derece sınırlı kaldığı dikkat çekmektedir. Suçluluğun çok boyutlu ve kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesinin ülkemizde suçluluk duygusu ile ilgili araştırmaların hız kazanmasına katkı sunacağı düşünülerek bu çalışmada, Kugler ve Jones (35) tarafından suçluluğu sürekli, durumluk ve ahlaki standartlar olarak üç boyutta değerlendirmek üzere geliştirilen SÖ'nün psikometrik özelliklerinin klinik örneklem kullanılarak yeniden incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda ilk olarak, ölçeğin Türkçe formunun yapı geçerliğinin incelenmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin orijinal formundaki 45 maddelik üç faktörlü yapısının Türk örnekleminde elde edilen verilere kabul edilebilir derecede uyum sağlamadığı görülmüştür. Bu sebeple, açımlayıcı faktör analizi yapılarak SÖ'nün faktör yapısı ve maddelerin faktörlere dağılımı incelenmiştir. Maddelerin faktör yükleri incelendiğinde 10.,11. ve 22. maddenin faktör yükünün .30'un altında kaldığı görülmüştür ve bu sebeple maddeler ölçekten çıkarılmışlardır. Bunun yanı sıra bazı maddelerin de orijinal formdan farklı olarak diğer alt ölçeklere yüklendikleri görülmüştür (35.,32.,16.,33.,36.,37., ve 43. maddeler). Bu maddeler incelendiğinde, maddelerin doğrudan suçluluk ile ilişkili olmayabileceğine ve maddelerdeki ifadelerin durumluk suçluluk ile sürekli suçluluk gibi farklı yapıları birbirinden ayırmakta yetersiz olduklarına karar verilmiş ve bu sebeple ölçeğin Türkçe formundan çıkarılmışlardır. Tüm bu düzenlemeler neticesinde, 10 maddenin çıkarılması ile elde edilen 35 maddelik üç faktörlü formun Türk kültüründe kullanımının uygun olacağı söylenebilir.

Duygular, temelinde kültürün ve değerlerin yer aldığı yaşantılardır. Bu nedenle, kişilerin içinde yaşadıkları kültüre ait normlar, insanların ne tür duygular hissedeceğini, bu duyguları nasıl düzenleyeceğini ve nasıl ifade edeceğini belirleyebilmektedir (54). Suçluluk, kişinin kendi davranışlarının farkında olduğu ve bu davranışların başkaları üzerinde uyandıracığı izlenim konusunda

Tablo 2: Depresyon Tanısı Almış Klinik Örneklem için SÖ ve Alt ölçekleri ile BDE, TÖ-R ve DSKE Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	SÖ Toplam	Durumluk Suçluluk	Sürekli Suçluluk	Ahlaki Standart	BDE	TÖ Toplam	Durumluk Kaygı
SÖ Toplam		.56**	.87**	.26*	.46**	-.05	.34**
Durumluk Suçluluk			.31*	.09	.54**	-.13	.30*
Sürekli Suçluluk				-.19	.33*	.02	.21
Ahlaki Standart					.10	-.09	.37**
BDE						-.07	.31*
TÖ Toplam							.14
Durumluk Kaygı							

* p < .05, ** p < .01

Not. SÖ Toplam: Suçluluk Ölçeği Toplam Puanı; Durumluk Suçluluk: SÖ Durumluk Suçluluk Alt Ölçeği Toplam Puanı; Sürekli Suçluluk: SÖ Sürekli Suçluluk Alt Ölçeği Toplam Puanı; Ahlaki Standart: SÖ Ahlaki Standartlar Alt Ölçeği Toplam Puanı; BDE: Beck Depresyon Envanteri Toplam Puanı; TÖ Toplam: Tiksinme Ölçeği Toplam Puanı; Durumluk Kaygı: Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri Durumluk Kaygı Alt Ölçeği Toplam Puanı.

duyarlılık içeren öz-bilinç duygu grubunda yer alan duygulardan biridir. Bu özelliği nedeniyle de "moral duygu" olarak da adlandırılmaktadır. Bu anlamda suçluluk duygusunun kişinin içinde bulunduğu kültürden ve değerlerden etkilenme olasılığının çok yüksek olduğu belirtilmektedir (55). Batı kültüründe geliştirilmiş olan ölçeklerin Türkçe'ye uyarlanması noktasında da kültürel bir takım yanlışlıkların ölçeklerin faktör yapısında ve madde dağılımlarında değişikliklere sebep olduğu bilinmektedir (56). Ölçek uyarlama sürecinin ölçeği olduğu gibi çevirmek veya faktör-madde yapı ve dağılımlarını olduğu gibi korumaktan öte bir uyarlama süreci olduğu düşünüldüğünde (57) suçluluk gibi kültüre son derece duyarlı bir yapıyı ölçek bir ölçüm aracının uyarlanmasında bir dizi değişikliklerin olmasının ve ölçekteki bazı maddelerin Türk örnekleminde çalışmamış olmasının beklenir olduğu düşünülmektedir.

SÖ'nün yapı geçerliği değerlendirildikten sonra, birleşen (convergent) ve ayırt edici (divergent) geçerlik analizleri 35 maddelik form kullanılarak depresyon tanısı almış klinik örneklem üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda SÖ toplam puanı ve alt ölçeklerinden alınan puanlar ile BDE, DSKE Durumluk Kaygı alt boyutu ve TÖ arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, SÖ'nün birleşen geçerliğini destekleyen en önemli bulgu SÖ toplam puanı, durumluk suçluluk ve sürekli suçluluk alt ölçek puanlarının BDE ile anlamlı ilişkiler göstermiş olmasıdır. Ancak ahlaki standartlar alt ölçeği ile BDE arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bu bulgular, SÖ'nün kullanıldığı diğer araştırmaların bulguları ile tutarlıdır. Suçluluğun depresyon klinik örneklemini, kronik kalp hastaları ve sağlıklı örnekleminde karşılaştırıldığı bir çalışmaya göre sürekli suçluluk ve durumluk suçluluk alt boyutları depresyon grubunda anlamlı olarak yüksek iken, ahlaki standartlar alt boyutu üç grupta farklılaşmamıştır (52). Ayrıca, SÖ toplam puanı Durumluk Kaygı alt ölçek puanı ile de anlamlı ve pozitif yönde ilişki göstermiştir. Bu veri de SÖ'nün birleşen geçerliğini desteklemekte ve alanyazın ile tutarlılık göstermektedir (58). Birleşen geçerliğe ek olarak, SÖ toplam puanı ve alt ölçek puanlarının farklı bir yapıyı ölçek TÖ ile anlamlı korelasyon göstermemiş olması ölçeğin ayırt edici geçerliğini destekler niteliktedir. Tüm bu sonuçlar, SÖ'nün

Türkçe formunun istenilir birleşen ve ayırt edici geçerlik özelliklerine sahip olduğunu destekler niteliktedir.

Ölçeğin ölçüt geçerliğini değerlendirmek amacıyla depresyon tanısı almış klinik örneklem ile sağlıklı yetişkin grubu SÖ'den alınan toplam puan ve alt ölçek puanları açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre, depresyon tanısı almış klinik grubun toplam suçluluk puanlarının ve alt ölçek puanlarının sağlıklı yetişkin gruba kıyasla anlamlı olarak yüksek olduğu görülmüştür. Ölçekten alınan puanların iki grubu anlamlı bir şekilde birbirinden ayırabilir olması ölçeğin ölçüt geçerliğini destekler niteliktedir. Tüm bu bulgular, suçluluğun depresyon belirtileri ile ilişkili olduğunu gösteren alan yazın bulguları ile tutarlılık göstermektedir (52).

Psikopatolojilerin kişinin işlevselliğinin farklı alanlarındaki bozulmalar ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu alanlardan birisi de duygusal süreçler ve duygulara verilen tepkilerdir (59). Kaygı bozukluğu gibi psikopatolojiler kaygının ve korkunun aşırı deneyimlenmesi ile ilişkilendirilirken (60), şizofreni gibi psikotik bozukluklar da azaltılmış ya da bastırılmış duygusal deneyimler ile ilişkilendirilir (61). Görüldüğü üzere olumlu ya da olumsuz duyguların yaşanması değil, tüm bu duyguların aşırı düzeyde yaşanması ya da hiç yaşanmamasının psikopatolojiler ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Sağlıklı düzeyde yaşanan suçluluk duygusunun da adaptif bir rolünün olduğu, hatta TSSB tedavisinde işbirliğini arttırdığı bilinmesine rağmen (62), suçluluğun aşırı düzeyde yaşanması bu duyguyu kişiler için işlevsiz hale getirmekte ve psikopatolojiler için bir risk faktörü olarak görülmektedir. Aşırı düzeyde yaşanan suçluluk duygusunun kişilerin yaşamakta olduğu depresyonun şiddeti ile ilişkili olduğu da görülmektedir (52). SÖ'nün ölçüt geçerliğini değerlendirmek üzere yapılan analiz sonuçları da tüm bu bulgularla tutarlı olacak şekilde hem depresyon klinik örnekleminde hem de sağlıklı yetişkin örnekleminde suçluluk duygularının yaşandığını ancak suçluluk duygusunun depresyon klinik örnekleminde anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermektedir.

SÖ'nin geçerlik analizleri incelendikten sonra güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Üniversite örnekle-

lemi üzerinden yürütülen güvenilirlik analizlerine göre, ölçeğin Türkçe formunun toplam ve alt ölçeklerinin iç tutarlık katsayılarının ve madde-toplam korelasyonlarının oldukça tatmin edici düzeyde olması ölçeğin güvenilir olduğu yönündeki bulguları doğrulamaktadır.

SÖ'nün psikometrik özelliklerinin değerlendirildiği bu çalışmanın bir takım kısıtlılıkları da mevcuttur. Ahlaki standartlar alt ölçeğinin depresyonu olan kişiler ile olmayan kişileri ayırt etme noktasında başarısız olmasının yanı sıra durumluk suçluluk ve sürekli suçluluk alt ölçekleri ile anlamlı ilişkiler göstermiyor olması da (Bkz. Tablo 2) bu alt ölçeğin kullanımı ile ilgili olarak dikkatli olunması gerekliliğine işaret etmektedir. Ahlaki standartlar alt ölçeğinin kullanılacağı çalışmalarda bu alt ölçek ile ilgili bahsedilen kısıtlılıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Buna ek olarak, ölçeğin geçerlik özelliklerini değerlendirmek için kullanılan depresyon tanısı almış klinik örneklem sayısı görece azdır. Yapılacak çalışmalarda örneklem sayısının artırılmasının yukarıda bahsedilmiş kısıtlılıklar için de fayda sağlayıcı olabileceği düşünülmektedir. Araştırmanın bir diğer kısıtlılığı cinsiyet dağılımındaki eşitsizliktir. Klinik veri toplanan hastanenin verinin toplandığı süreçte askeri hastane olması kadın hasta sayısının daha az olmasına neden olmuştur. Bu nedenle klinik grup ve kontrol grupları arasında cinsiyet dağılımında farklılıklar oluşmuştur. Yapılacak diğer çalışmalarda bu kısıtlılığın giderilerek cinsiyet dağılımının göz önüne alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca gelecek çalışmalarda ölçeğin ayırt edici geçerliğinin depresyon dışında OKB, TSSB gibi diğer klinik gruplarda da incelenmesi ölçeğin geçerliğine dair çok daha güçlü kanıtlar elde edilmesi açısından son derece kıymetlidir.

SONUÇ

Sonuç olarak, başta depresyon olmak üzere birçok psikopatolojinin gelişimi ve sürdürülmesinde önemli bir duygusal bileşen olduğu gösterilen suçluluğun çok yönlü olarak ele alındığı bu ölçüm aracının Türk kültürüne uygunluğunu açılıyıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri ile test etmeyi ve elde edilen yeni formu depresyon örneklemini kullanarak psikometrik açıdan değerlendirmeyi amaçlayan bu

çalışmadan elde edilen veriler bir araya getirildiğinde SÖ'nün 35 maddelik yeni formunun ülkemizde de geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak kullanılabileceği görülmektedir. Bu çalışma ile Türk kültürüne kazandırılan bu ölçeğin, suçlulukla ilgili yürütülecek çalışmalardaki önemli bir ihtiyacı karşılayacağı, dolayısıyla da psikoloji alan yazınına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, çalışmanın örnekleminin üniversite öğrencileri, sağlıklı yetişkin örneklem ve depresyon tanısı almış klinik örneklem gibi farklı özellikteki grupları kapsıyor olmasının çalışmanın genellebilirliği açısından son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Yazışma adresi: Arş. Gör. Burçin Akın, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara
burcinakin89@gmail.com

KAYNAKLAR

1. Harrow M, Amdur MJ. Guilt and depressive disorders. *Arch Gen Psychiatry* 1971; 25: 240-246. doi:10.1001/archpsyc.1971.01750150048007
2. Freud S. Civilization and its discontents. J. Strachey, Trans. New York, Norton, 1961.
3. Trivers RL. The evolution of reciprocal altruism. *Q Rev Biol* 1971; 46: 35-37. doi: 10.1086/406755
4. Monteith MJ. Self-regulation of stereotypical responses: Implications for progress in prejudice reduction. *J Pers Soc Psychol* 1993; 65: 469-485. doi: 10.1037/0022-3514.65.3.469
5. Cirhinlioğlu FG, Güvenç G. Shame proneness, guilt proneness and psychopathology. *Int J Hum Sci* 2011; 8: 248-267.
6. Tangney JP, Burggraf SA, Wagner PE. Shame-proneness, guilt-proneness, and psychological symptoms içinde, JP Tangney, KW Fischer editörler. New York, NY, The Guilford Press, 1995.
7. Kubany ES, Manke FP. Cognitive therapy for trauma-related guilt: Conceptual bases and treatment outlines. *Cogn Behav Pract* 1995; 2: 27-61. doi: 10.1016/S1077-7229(05)80004-5
8. Lee DA, Scragg P, Turner S. The role of shame and guilt in traumatic events: A clinical model of shame-based and guilt-based PTSD. *Br J Med Psychol* 2001; 4: 451-466. doi: 10.1348/000711201161109
9. Finlay LD. Evidence-based trauma treatment: Problems with a cognitive reappraisal of guilt. *J Theor Phil Psychol* 2015; 35: 220-229. doi: 10.1037/teo0000021
10. Freeston MH, Rheaume I, Letarte H, Dugas MI, Ladouceur R Why do people worry? *Pers Individ Dif* 1994; 17: 791-802. doi: 10.1016/0191-8869(94)90048-5
11. Gilbert P. The relationship of shame, social anxiety, and depression: The role of the evaluation of social rank. *Clin Psychol Psychother* 2000; 7: 174-189.
12. Basile B, Mancini F, Macaluso E, Caltagirone C, Bozzali M. Abnormal processing of deontological guilt in obsessive-compulsive disorder. *Brain Struct Func* 2014; 219: 1321-1331. doi: 10.1007/s00429-013-0570-2
13. Mancini F, Gangemi A. Deontological guilt and obsessive compulsive disorder. *J Behav Ther Exp Psychiatry* 2015; 49: 1-7. doi: 10.1016/j.jbtep.2015.05.003
14. Fairburn CG, Cooper PJ. The clinical features of bulimia nervosa. *Br J Psychiatry* 1984; 144: 238-246. doi: 10.1192/bjp.144.3.238
15. Heatherton TF, Baumeister RF. Binge eating as escape from self-awareness. *Psychol Bull* 1991; 110: 86-108. doi: 0033-2909/91/J3.00
16. Pardini DA, Lochman JE, Frick PJ. Callous/unemotional traits and social-cognitive processes in adjudicated youths. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2003; 42: 364-371. doi: 10.1097/00004583-200303000-00018
17. Jarrett RB, Weissenberger JE. Guilt in depressed outpatients. *J Consult Clin Psychol* 1990; 58: 495-498. doi: 10.1016/S0165-0327(01)00335-4
18. Hamilton M. A rating scale for depression. *J Neurol Neurosurg Psychiatry* 1960; 23: 56-62.
19. Beck AT, Ward CH, Mendeison M, Moth J, Erbaugh J. An inventory for measuring depression. *Arch Gen Psychiatry* 1961; 4: 561-571. doi: 10.1001/archpsyc.1961.01710120031004
20. American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders, 4th ed. (DSM-IV), Washington, DC, American Psychiatric Association, 1994.
21. World Health Organization. International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems. Geneva, World Health Organization, 10th Revision, 1992.
22. American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders, 5th ed. (DSM-V), Washington, DC, American Psychiatric Association, 2013.
23. Beck AT. The evolution of the cognitive model of depression and its neurobiological correlates. *Am J Psych* 2008; 165: 969-977. doi: 10.1176/appi.ajp.2008.08050721
24. Coyne JC. Toward an interactional description of depression. *Psychiatry* 1976; 39: 28-40. doi: 10.1080/00332747.1976.11023874
25. Harder DW. Shame and guilt assessment, and relationships of shame- and guilt-proneness to psychopathology içinde, JP Tangney ve KW Fischer editörler. New York, NY, The Guilford Press, 1995.
26. O'Connor LE, Berry JW, Weiss J, Gilbert P. Guilt, fear, submission, and empathy in depression. *J Affect Disord* 2002; 71: 19-27. doi: 10.1016/S0165-0327(01)00408-6
27. Mosher DL. The development and multitrait-multimethod matrix analysis of three measures of three aspects of guilt. *J Consult Clin Psychol* 1966; 30: 25-29. doi: 10.1037/h0022905
28. Tangley JP. Recent advances in the empirical study of shame and guilt. *Am Behav Sci* 1995; 38: 1132- 1145. doi: 10.1177/0002764295038008008
29. Lewis HB. Shame and guilt in neurosis. New York, International Universities Press, 1971.
30. Averill PM, Diefenbach GJ, Stanley MA, Breckenridge JK, Lusby B. Assessment of shame and guilt in a psychiatric sample: A comparison of two measures. *Pers Individ Dif* 2002; 32: 1365-1376. doi: 10.1016/S0191-8869(01)00124-6
31. Tangney JP, Wagner P, Gramzow R. The Test of Self-Conscious Affect. Fairfax, VA, George Mason University, 1989.
32. Köksal F, Gençdoğan B. Depresif olanlar ile olmayanların suçluluk, utanç ve öfke tarzlarının incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2007; 9: 163-175.
33. Harder DW, Cutler L, Rockart L. Assessment and shame and guilt and their relationships to psychopathology. *J Pers Assess* 1992; 59: 584-604. doi: 10.1207/s15327752jpa5903_12
34. Şahin NH, Şahin N. Adolescent guilt, shame, and depression in relation to sociotropy and autonomy. *The World Congress of Cognitive Therapy*, Toronto, 1992.
35. Kugler K, Jones WH. On conceptualizing and assessing guilt. *J Pers Soc Psychol* 1992; 62: 318-327. doi: 10.1037/0022-

3514.62.2.318

36. Altın M. A cross-cultural investigation of obsessive compulsive disorder symptomatology: The role of religiosity and religious affiliation. ODTU Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. 2009.

37. Inozu M, Karancı AN, Clark DA. Why are religious individuals more obsessional? The role of mental control beliefs and guilt in Muslims and Christians. *J Behav Ther Exp Psychiatry* 2012; 43: 959-966. doi: 10.1016/j.jbtep.2012.02.004

38. Spitzer RL, Williams JB, Gibbon M, First MB. The structured clinical interview for DSM-III-R (SCID): I: history, rationale, and description. *Arch Gen Psychiatry* 1992; 49: 624-629. doi: 10.1001/archpsyc.1992.01820080032005

39. First MB, Spitzer RL, Gibbon M, Williams JBW. Structured clinical interview for DSM-IV clinical version (SCID-I/CV, Version 2.0). New York, Biometrics Research Department, New York State Psychiatric Institute, 1997.

40. Çorapçıoğlu A, Aydemir Ö, Yıldız M, Danacı AE, Köroğlu E. DSM-IV eksen 1 ruhsal bozukluklarına göre Türkçe yapılandırılmış klinik değerlendirmenin güvenilirliği. *İlaç ve Tedavi Derg* 1999; 12: 33-6.

41. Hisli N. Beck Depresyon Envanteri'nin geçerliği üzerine bir çalışma. *Turk J Psychology* 1988; 6: 118-126.

42. Hisli N. Beck Depresyon Envanterinin üniversite öğrencileri için geçerliliği, güvenilirliği. *Turk J Psychology* 1989; 7: 3-13.

43. Haidt J, McCauley C, Rozin P. Individual differences in sensitivity to disgust: Scale sampling seven domains of disgust elicitors. *Pers Individ Dif* 1994; 16: 701-713. doi: 10.1016/0191-8869(94)90212-7

44. Olatunji BO, Sawchuk CN, de Jong PJ, Lohr JM. Disgust sensitivity and anxiety disorder symptoms: Factor structure and psychometric properties of the Disgust Emotion Scale. *J Psychopathol Behav Assess* 2007; 29: 115-124. doi: 10.1007/s10862-006-9027-8

45. Olatunji BO, Haidt J, McKay D, David B. Core, animal reminder, and contamination disgust: Three kinds of disgust with distinct personality, behavioral, physiological, and clinical correlates. *J Res Pers* 2008; 42: 1243-1259. doi: 10.1016/j.jrp.2008.03.009

46. Inozu M, Eremsoy CE. The psychometric properties of the Turkish version of Disgust Scale and Contamination Cognitions Scale. *Turk J Psycho* 2013; 16: 1-10.

47. Spielberger CD, Gorsuch RL, Lushene RE. Manual for the State-Trait Anxiety Inventory. Palo Alto, CA, Consulting Psychologists Press, 1970.

48. Oner N. Durumluk ve sürekli kaygı envanterinin Türk toplumundaki geçerliliği. Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara. 1977.

49. Kline RB. Software review: Software programs for structural equation modeling: Amos, EQS, and LISREL. *J Psychoeduc Assess* 1998; 16: 343-364. doi: 10.1177/073428299801600407

50. Field A. Discovering statistics using SPSS. Sage publications, 2009.

51. Tabachnick BG, Fidell LS. Using multivariate analysis. 2001.

52. Ghatavi K, Nicolson R, MacDonald C, Osher S, Levitt A. Defining guilt in depression: A comparison of subjects with major depression, chronic medical illness and healthy controls. *J Affect Disord* 2002; 68: 307-315. doi: 10.1016/S0165-0327(01)00335-4

53. Fergus TA, Valentiner DP, McGrath, PB, Jencius S. Shame and guilt-proneness: Relationships with anxiety disorder symptoms in a clinical sample. *J Anxiety Disord* 2010; 24: 811-815.

54. Tsai JL, Levenson RW, McCoy K. Cultural and temperamental variation in emotional response. *Emotion* 2006; 6: 484-497. doi: 10.1037/1528-3542.6.3.484

55. Paulhus DL, Robins RW, Trzesniewski KH, Tracy JL. Two replicable suppressor situations in personality research. *Multivar Behav Res* 2004; 39: 301-326. doi: 10.1207/s15327906mbr3902_7

56. Ozen A, Sümer N. Evlilikte kızgınlık, üzüntü ve suçluluk duygularının ifade biçimlerinin ölçümü. *Türk Psikoloji Yazıları* 2013; 16: 36-55.

57. Savaşır I. Ölçek uyarlamasındaki sorunlar ve bazı çözüm yolları. *Turk J Psycho* 1994; 9: 27-32.

58. Fedewa BA, Burns LR, Gomez AA. Positive and negative perfectionism and the shame/guilt distinction: Adaptive and maladaptive characteristics. *Pers Individ Dif* 2005; 38: 1609-1619. doi: 10.1016/j.paid.2004.09.026

59. Kring AM, Bachorowski JA. Emotions and psychopathology. *Cogn Emot* 1999; 13: 575-599. doi: 10.1080/026999399379195

60. Barlow DH. Disorders of emotion. *Psychol Inq* 1991; 2: 58-71. doi: 10.1207/s15327965pli0201_15

61. Kring AM, Neale JM. Do schizophrenics show a disjunctive relationship among expressive, experiential, and psychophysiological components of emotion? *J Abnormal Psychol* 1996; 105: 249-257. doi: 10.1037/0021-843X.105.2.249

62. Clifton EG, Feeny NC, Zoellner LA. Anger and guilt in treatment for chronic posttraumatic stress disorder. *J Behav Ther Exp Psychiatry* 2017; 54: 9-16. doi: 10.1016/j.jbtep.2016.05.003